Ч-49

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЧЕРНИШЕНКО ОЛЕНА ІГОРІВНА

УДК 37.013.42(043.3)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2013

9669

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Вайнола Ренате Хейкіївна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Інститут соціальної роботи та управління, професор кафедри соціальної педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Міщик Людмила Іванівна,
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та психології

кандидат педагогічних наук
Лесіна Тетяна Миколаївна,
Ізмаїльський державний гуманітарний інститут,
доцент кафедри загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти.

Захист відбудеться «17» жовтня 2013 року о 16^{00} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «13» вересня 2013 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Л.М. Вольнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Входження України в європейське освітнє середовище зумовило активні реформування національної освіти, зокрема в контексті звернення до світового досвіду організації соціокультурної діяльності дітей та молоді. Тому перед вищими навчальними закладами нині постає завдання підготовки майбутніх соціальних педагогів, здатних здійснювати підтримку творчої особистості в сучасних умовах соціокультурної сфери, що сприяє прояву ініціативи та самостійності, самореалізації та самоствердження, прийняття молодою людиною позитивних соціальних орієнтирів.

Шляхи реалізації цього завдання знайшли своє висвітлення в держаних документах, а саме: Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти, Законах України «Про вищу освіту», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» тощо.

Соціокультурна діяльність зі старшокласниками нині є одним із пріоритетних напрямів соціально-педагогічної роботи, оскільки залучення учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів до змістовного, корисного дозвілля є також і дієвим профілактичним чинником, який дозволяє запобігти виникненню соціальних негативів у молодіжному середовищі. У зв'язку з цим організація соціокультурної діяльності зі старшокласниками закладена в освітню програму підготовки майбутніх соціальних педагогів, оскільки вони покликані виступити ініціаторами та координаторами соціально-позитивного дозвілля дітей і молоді.

Соціокультурна анімація як вид соціокультурної діяльності найбільш повно відповідає соціальним запитам та потребам старшокласників і забезпечує яскравість, сюжетність, масовість форм соціально-педагогічної роботи; не потребує довгочасних репетицій і підготовки; дозволяє презентувати таланти та здібності старшокласників; передбачає обов'язкове залучення старшокласників до підготовки, проведення та оцінки форм соціокультурної діяльності.

Дослідження теоретичних положень та впровадження технологій соціокультурної діяльності в соціально-педагогічній роботі зі старшокласниками загальноосвітніх навчальних закладів актуалізується низкою причин, серед яких слід назвати такі: зміна духовно-світоглядних засад організації соціокультурної діяльності з дітьми та молоддю; переорієнтація змісту й форм соціокультурної діяльності на урахування потреб дітей та молоді; удосконалення системи підготовки фахівців, здатних до здійснення ефективної соціокультурної діяльності зі старшокласниками.

Теоретико-методичні засади підготовки фахівців соціальної сфери до майбутньої професійної діяльності висвітлені в працях вітчизняних дослідників Р. Вайноли, О. Безпалько, О. Гомонюк, А. Капської, О. Карпенко, І. Ковчиної, Л. Міщик, Ж. Петрочко, В. Поліщук, С. Харченка та інших.

Проблему підготовки фахівців соціальної сфери до соціокультурної діяльності дослідники показують у різних теоретико-методичних ракурсах: А. Рижанова – з позицій розвитку соціальної педагогіки в соціокультурному контексті; Ю. Стрельцов, М. Ярошенко – через обґрунтування науково-методологічних основ соціокультурної діяльності; А. Жарков, І. Генералова – в аспекті технологізації

культурно-дозвільної діяльності; Л. Жаркова, В. Чижиков – як характеристику менеджменту соціокультурної діяльності; Ж.-П. Дюмазедьє, Е. Рейно – через призму історичного аспекту соціокультурної діяльності.

Проблема підготовки соціальних педагогів до здійснення соціокультурної діяльності отримала різноаспектне висвітлення в дисертаційних дослідженнях: Т. Лесіної (соціально-педагогічні умови стимулювання майбутніх соціальних педагогів до анімаційної діяльності); С. Пащенко (підготовка соціальних педагогів до різних видів освітньо-дозвіллєвої діяльності); І. Козич (формування комунікативних компетентностей майбутніх соціальних педагогів), О. Пономаренко (формування професійно-етичної культури соціального педагога).

Окремим аспектам практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з різними категоріями населення присвячено роботи О. Міхеєвої, Г. Першко, О. Пожидаєвої, О. Протас, Т. Спіріної, О. Тютюнник, З. Фалинської, Р. Чубук та ін.

Важливими для нашого дослідження стали праці російських дослідників з проблем зарубіжного досвіду соціокультурної анімації, зокрема Г. Вовк, Є. Мамбекова, Л. Тарасова, О. Яценко та ін.

Соціально-педагогічний аспект досліджень у сфері соціокультурної діяльності за кордоном презентовано в працях: Т. Вдовенко, О. Доронкіної, В. Дулікова, Т. Кісельової, Ю. Красільнікова, Ю. Кротова, Ю. Моздокової, Г. Новікової та ін. Підгрунтям соціокультурної діяльності загалом та анімаційної зокрема стали напрацювання французьких теоретиків і практиків соціокультурної анімації: П. Бернара, М. Гурдон, Р. Лабурі, П. Муліньє, Є. Ришара, М. Сімоно та ін.

Водночас аналіз стану проблеми дослідження дозволив зробити висновок, що в підготовці соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками існує низка суперечностей між:

– системою професійної підготовки фахівців соціальної сфери (орієнтованою переважно на формування спеціальних знань) і необхідністю розробки та впровадження нових умов, якщо забезпечуватимуть розвиток практичної професійної готовності майбутнього соціального педагога;

– потребами суспільства в соціальних педагогах, здатних до пошуку та реалізації оптимальних шляхів, умов і засобів соціокультурної діяльності зі старшокласниками та організаційними формами навчально-виховної роботи сучасної вищої школи, що не повною мірою забезпечують розвиток відповідних професійних знань та умінь майбутніх соціальних педагогів;

– усвідомленням майбутніми соціальними педагогами важливості соціокультурної діяльності для розвитку особистості старшокласника і відсутністю в них практичного досвіду організації й проведення форм соціокультурної, зокрема анімаційної діяльності.

Подолання означених суперечностей потребує системної розробки та впровадження організаційно-методичних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками, створення сприятливого освітньо-виховного середовища для оволодіння технологіями соціокультурної діяльності, формування професійно значущих показників, необхідних для забезпечення успішного розв'язання завдань соціально-педагогічної роботи.

Отже, об'єктивна суспільна значущість якісної професійної підготовки соціального педагога, недостатній рівень теоретичної дослідженості проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками та її практичного вирішення в умовах вищого навчального закладу зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: ***«Організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками».***

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова і є складовою комплексної проблеми «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності».

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 3 від 27.11.2008 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 31.03.2009 р.).

Мета дослідження: виявити, обґрунтувати і впровадити організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками.

Відповідно до мети окреслено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретико-методичний аналіз підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності в умовах вищого навчального закладу.
2. Виявити особливості соціокультурної діяльності соціального педагога зі старшокласниками загальноосвітніх навчальних закладів.
3. Розкрити значення соціокультурної анімації як виду професійної діяльності соціального педагога зі старшокласниками.
4. Обґрунтувати критерії, показники та виявити рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками.
5. Визначити організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками та перевірити їхню ефективність.

Об'єктом дослідження є процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Предметом дослідження є зміст, форми та методи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками.

Для виконання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**, а саме: *теоретичні* – аналіз педагогічної, психологічної літератури, порівняння, узагальнення, систематизація – застосовувалися для обґрунтування та уточнення базових понять дослідження; контент-аналіз документації вищих навчальних закладів (освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма, навчальний план, навчальні програми, програми практик тощо) – для з'ясування змісту професійної підготовки соціальних педагогів до соціокультурної діяльності; *емпіричні* – включене спостереження, опитування, тестування, інтерв'ю, експертне оцінювання, експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) – для визначення рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів

до соціокультурної діяльності зі старшокласниками, перевірки ефективності організаційно-методичних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності; *методи математичної статистики* (ранжування, порівняння коефіцієнтних величин, визначення t-критерію за методикою Стьюдента) для кількісного та якісного аналізу результатів експерименту.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: особистісно діяльнісний (В. Туєв), соціально-орієнтований (А. Ковальчук), соціокультурний (М.Ярошенко) підходи; сучасні теорії філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк та ін.) та вищої освіти (В. Курило, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.); психолого-педагогічні теорії взаємодії людини і суспільства (К. Абульханова-Славська, С. Рубінштейн, Е. Фромм та ін.); теорії соціалізації особистості (Р. Берне, І. Дубровіна, І. Кон, М. Лукашевич, І. Мигович, А. Мудрик та ін.); концепції соціально-педагогічної діяльності (О. Безпалько, В. Бочарова, І. Звєрєва, А. Капська, Ж. Петрочко, А. Рижанова, С. Савченко та ін.); концепції підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах (Р. Вайнола, О. Карпенко, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в роботі:

- *вперше* визначено зміст поняття «підготовка соціального педагога до соціокультурної діяльності»; *обґрунтовано* організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності (удосконалення змісту, форм та методів аудиторної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками; відбір доцільних організаційних форм позааудиторної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності; актуалізація потенціалу виробничої практики в контексті підготовки студентів до соціокультурної діяльності); *визначено* критерії (когнітивний, особистісний, операційний), їхні показники та виявлено рівні (високий, достатній, середній, низький) готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками;

- *уточнено:* особливості соціокультурної діяльності соціального педагога та характеристику його професійних функцій як організатора анімаційної діяльності зі старшокласниками; змістові аспекти фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками;

- *подальшого розвитку набули* організаційні форми навчально-виховної роботи вищого навчального закладу з підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів: організаційно-методичних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками; навчально-методичного комплексу «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» (програма курсу, тематичний план, плани лекцій, семінарських, практичних занять, завдання для самостійної роботи, індивідуальні навчально-дослідні завдання); оновлених програм професійної практики для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка»; методичних

рекомендацій щодо оптимізації соціально-культурної діяльності соціального педагога.

Матеріали дисертації можуть бути використані в процесі професійної підготовки студентів за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціальності «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», у системі післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, організаторами соціально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів, класними керівниками.

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 31 від 10.04.2013 р.), Інституту соціальної роботи та управління Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (довідка № 274/13 від 31.05.2013 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04 від 24.05.2013 р.), Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка (довідка № 05-16/11 від 29.05.2013 р.), соціально-гуманітарного інституту Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка №122 від 23.05.2013 р.), Інституту педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (№06/22 від 12.04.2013 р.).

Педагогічний експеримент було розгорнуто на базі таких вищих навчальних закладів України: Київський університет імені Бориса Грінченка, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут імені Тараса Шевченка, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

До експериментального дослідження було залучено 579 студентів (з них КГ – 200 осіб, ЕГ – 186 осіб) III-IV курсів спеціальності «Соціальна педагогіка», 27 викладачів вищих навчальних закладів, 29 педагогів та 868 старшокласників (учнів загальноосвітніх навчальних закладів і вихованців дитячих закладів оздоровлення та відпочинку).

Особистий внесок здобувача. У статті «Особливості соціокультурної діяльності соціального педагога зі старшокласниками загальноосвітніх навчальних закладів», опублікованій у співавторстві з Р. Вайнолою, авторським є визначення особливостей соціокультурної діяльності соціального педагога зі старшокласниками та їх характеристика.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження було відображено в доповідях і повідомленнях на наукових, науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Соціальна робота в Україні: вектор розвитку в третьому тисячолітті» (Київ, 2007 р.), «Формування ціннісно-мотиваційного ставлення педагогів до проблеми збереження здоров'я» (Київ, 2008 р.), «Актуальні питання соціально-педагогічної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах» (Київ, 2009 р.), «Інновації у вищій школі: проблеми та перспективи освіти і науки» (Кременець, 2013 р.); *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді» (Ніжин, 2007 р.), «Роль педагогічної етики у професійній

підготовці сучасного вчителя» (Київ, 2008 р.), «Сучасна субкультура та її вплив на формування життєвих орієнтацій молоді» (Київ, 2009 р.); *щорічних звітних* науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та Київського університету імені Бориса Грінченка (2006 – 2013 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 14 наукових працях; з них: 1 – методичні рекомендації, 1 – навчальна програма, 11 статей у наукових фахових виданнях України (1 – у співавторстві), 1 стаття у збірнику матеріалів конференцій.

Загальний обсяг особистого доробку становить 22 др.арк.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Робота містить 16 таблиць і 2 рисунки на 9 сторінках, 10 додатків на 47 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 258 сторінки, із них – 185 сторінок основного тексту. Список використаних джерел нараховує 282 найменування, з них 6 – іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У ***вступі*** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи і теоретико-методологічні засади дослідження; розкрито його наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано інформацію про апробацію роботи та впровадження її результатів; наведено відомості про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – ***«Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності»*** – здійснено теоретико-методичне обґрунтування процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками як соціально-педагогічної проблеми; визначено особливості соціокультурної діяльності соціального педагога зі старшокласниками загальноосвітніх навчальних закладів; розкрито значення соціокультурної анімації як виду професійної діяльності соціального педагога зі старшокласниками; здійснено характеристику критеріїв та показників, визначено рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками.

Предметне поле соціокультурної діяльності в системі соціально-педагогічної науки визначено як самостійний науковий і освітній напрям, для якого провідною дефініцією та родовою основою походження стала «соціально-культурна діяльність». Вона є основним змістом практичної діяльності соціальних педагогів, зайнятих у сучасній соціокультурній сфері.

Установлено, що поняття «соціокультурна діяльність» розглядається як різновид соціальних технологій (Ж.-П. Дюмазедьє, А. Моль); як самостійна навчальна дисципліна та наукова спеціальність (Т. Кісєльова, Ю. Красільніков); з позицій різних підходів, зокрема діяльнісного (Д. Ельконін, М. Каган, К. Соколов), соціально-орієнтованого (А. Ковальчук), особистісно-процесуального (В. Туєв), суб'єктного (Г. Бірженюк, А. Марков).

Узагальнення теоретичних підходів дозволило розглядати в широкому розумінні *соціокультурну діяльність* як історично обумовлений, суспільно спрямований процес перетворення культури та культурних цінностей в об'єкт споживання особистості й соціальних груп в інтересах розвитку кожного члена суспільства. Розкрито *умови ефективності соціокультурної діяльності:* добровільна участь особистості в соціокультурних формах роботи, сприйняття соціокультурної діяльності як потреби, а не необхідності; обмін не продуктами діяльності, а власне діяльністю; багатоманітність видів діяльності, що реалізуються в інституційних та неінституційних формах; альтернативність соціально-культурної сфери, що створює можливості для вияву ініціативи та самостійності, творчості й самоствердження людини, свободи в прийнятті рішень, соціальної поведінки і соціальних орієнтацій; активність та ініціативність різних груп і окремих особистостей у соціокультурній діяльності; особистісна спрямованість соціокультурної діяльності, що обумовлює врахування індивідуальних властивостей людини (біологічних, психологічних, соціальних, культурних).

Охарактеризовано (за класифікацією Т. Кісєльової та Ю. Красільнікова) *технології соціокультурної діяльності:* культуротворчі (художньо-творчі, художньо-розвиваючі, культуроохоронні); рекреативно-оздоровчі (анімаційні, спортивно-оздоровчі, ігрові); освітні; соціально-захисні та реабілітаційні.

Визначено *особливості соціокультурної діяльності соціального педагога зі старшокласниками* загальноосвітніх навчальних закладів, а саме: необхідність урахування індивідуально-психологічних властивостей старшокласників; базування на засадах самовизначення, професійного та особистісного вибору молодих людей, урахування їхніх потреб та інтересів; обумовленість змістом, завданнями та вимогами навчально-виховного процесу; залежність від соціокультурних зв'язків старшокласника з різними інституціями виховання тощо.

Уточнено сутність професійних *функцій соціального педагога як організатора соціокультурної діяльності* зі старшокласниками: *діагностичної* (вивчення індивідуально-психічних особливостей, рівня вихованості старшокласників, загальної освіченості та культури; визначення доцільності залучення старшокласників до певних видів участі у формах організації вільного часу); *прогностичної* (здійснення прогнозування розвитку соціокультурної ситуації в конкретному соціумі; визначення цілей, орієнтирів соціокультурної діяльності, передбачення найближчих та перспективних результатів соціокультурної діяльності;); *посередницької* (посередництво між старшокласником і соціокультурним середовищем, координація культурних зв'язків школи та закладів, установ, які спроможні виступити партнерами соціокультурної діяльності); *профілактичної* (організація соціокультурної діяльності як дієвого профілактичного засобу, що сприяє попередженню соціальних негативів і спрямуванню життєдіяльності старшокласника на вивчення та дотримання соціальних норм); *корекційно-реабілітаційної* (реабілітація засобами соціокультурної діяльності, допомога в здійсненні пошуку шляхів і варіантів виходу зі складних життєвих обставин, у які потрапив старшокласник); *рекреаційної* (сприяння відновленню життєвих сил старшокласників, створенню творчої невимушеної атмосфери; урахування потреб старшокласників щодо організації дозвілля); *комунікативної*

(розширення комунікативних зв'язків старшокласників у соціокультурному середовищі; навчання прийомів комунікативної презентації, взаємодії, вербалізації проблем, толерантного та емпатійного спілкування); *організаційної* (створення умов для об'єднання зусиль школи, сім'ї та громади щодо організації ефективної соціокультурної діяльності, налагодження взаємодії між різними соціальними інституціями; формування досвіду соціокультурної діяльності старшокласників); *методичної* (розробка, упровадження, узагальнення та розповсюдження навчально-методичних матеріалів з проблем оптимізації соціокультурної діяльності зі старшокласниками; проведення методичних семінарів, тренінгів).

Охарактеризовано типові для соціально-педагогічної роботи *види соціокультурної діяльності* (театральна діяльність, робота парків культури та відпочинку, колекціонування, заняття фізичною культурою, туристично-краєзнавча діяльність, ігрові форми роботи, діяльність бібліотек, читання, музейна діяльність тощо).

Соціокультурну анімацію (за підходами М. Гурдона, Ж.Дюмаседьє, Т. Лесіної) визначено як особливий вид соціокультурної діяльності соціальних груп і окремих індивідів, заснований на сучасних технологіях (соціальних, педагогічних, психологічних, культуротворчих), що забезпечують інтеграцію особистості в соціокультурний простір та оздоровлення соціального клімату.

Соціокультурну анімацію подано як складову, інноваційний напрям та найбільш дієвий засіб соціокультурної діяльності соціального педагога зі старшокласниками. Метою соціокультурної анімації зі старшокласниками визначено розвиток творчого потенціалу, активності та згуртованості учнів. Охарактеризовано основні напрямки соціально-культурної анімаційної діяльності зі старшокласниками: шкільну, театральну, соціальну (муніципальну), терапевтичну та комунікативну анімацію тощо.

Узагальнено досвід використання анімаційних форм роботи за кордоном (Ж.-П. Дюмаседьє, М. Ярошенко та ін.) та в Україні (Т. Лесіна, С. Пащенко та ін.). Розкрито можливості інноваційних анімаційних форм роботи: квестів, флеш-мобів, благофестів тощо.

Підготовку майбутнього соціального педагога до соціокультурної діяльності визначено як процес професійного становлення, поступового формування та розвитку когнітивної, особистісної та операційної готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності.

Готовність майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками представлено як результат підготовки, що ґрунтується на знаннях сутності соціокультурної діяльності та її специфіки в соціально-педагогічній роботі зі старшокласниками, мотиваційно-особистісному ставленні до соціокультурної діяльності, та характеризується застосуванням необхідних операційних умінь і навичок соціокультурної діяльності. Визначення рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками потребувало розгортання експериментальної роботи.

На першому етапі констатувального експерименту (2007-2008 рр.) на базі чотирьох вищих навчальних закладів України було здійснено: контент-аналіз змісту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів (на освітньо-

кваліфікаційному рівні «бакалавр»); контент-аналіз змісту навчальних програм предметів; анкетування студентів з метою здійснення оцінки обізнаності щодо соціокультурної діяльності.

На основі аналізу змісту освітньо-професійної програми та навчального плану за напрямом «Соціальна педагогіка» (на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр») виокремлено та проаналізовано зміст навчальних дисциплін, що формують готовність майбутнього соціального педагога до діяльності в соціокультурній сфері: «Вступ до спеціальності», «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Основи сценарної роботи соціального педагога», «Дисципліни спеціалізації» (театральне і образотворче мистецтво), «Технології роботи соціального гувернера». Здійснений контент-аналіз змісту навчальних дисциплін дозволив встановити, що: проблематика соціокультурного змісту недостатньо відображена в предметах фахових (професійно-орієнтованих) дисциплін; в темах змістових модулів названих предметів розглядаються лише окремі питання, пов'язані з формами, техніками соціокультурної діяльності; зміст базового для цього виду підготовки курсу «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» не дозволяє побачити всі аспекти соціокультурної діяльності та визначити роль соціального педагога в організації такої діяльності з учнями старших класів; відзначено недостатню кількість змістових модулів, що характеризували б форми соціокультурної діяльності зі старшокласниками. Таким чином, аналіз змісту навчального процесу переконливо довів необхідність оновлення чи часткової модернізації навчального матеріалу з проблем соціокультурної діяльності, розробки окремих змістових модулів до професійно орієнтованих предметів.

За результатами анкетування 193 студентів III-IV курсів спеціальності «Соціальна педагогіка» встановлено, що в 68 студентів (35,23%) відсутні знання про соціокультурну діяльність; у 108 майбутніх соціальних педагогів (55,96%) не сформовано достатнє уявлення про характеристику видів соціокультурної діяльності. Проте 158 студентів (81,87%) виявили бажання ознайомитися з технологіями реалізації анімаційних програм, 131 респондент (67,88%) вважають анімацію видовищним видом мистецтва, 141 студент (72,80%) бажають взяти участь в анімаційних програмах як різновиді соціокультурної діяльності.

На другому етапі констатувального експерименту на підставі узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження (Т. Лесіна, Л.Міщик, А. Рижанова та ін.) було розроблено *критерії* та визначено *показники готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками: когнітивний* (розуміння сутності соціокультурної діяльності та її специфіки в роботі зі старшокласниками; знання основних понять теорії соціокультурної діяльності; знання форм, прийомів, технік соціокультурної діяльності); *особистісний* (комунікабельність, прагнення до участі в соціокультурній діяльності, спрямованість на соціокультурну діяльність зі старшокласниками) та *операційний* (наявність досвіду участі у формах соціокультурної діяльності; уміння добирати форми, прийоми соціокультурної діяльності відповідно до вимог та потреб старшокласників; уміння планувати, здійснювати та оцінювати соціокультурну діяльність зі старшокласниками).

Визначено та охарактеризовано рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками: низький, середній, достатній і високий.

Низький рівень передбачає відсутність чи мінімальність проявів у студентів показників готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками. Показники готовності в знаннях, характерологічних властивостях, мотивації та поведінці студентів проявляються рідко, майже непомітно, іноді мають епізодичні прояви. Студенти, показники яких сформовані на низькому рівні, не виявляють бажання долучатися до соціокультурної діяльності зі старшокласниками, уникають участі у формах соціокультурної роботи.

Студентів *середнього рівня* готовності вирізняє відносна комунікабельність, нестійкість мотивації щодо участі в соціокультурній діяльності. Вони мають певні теоретичні знання, але недостатньо вміють їх реалізовувати в організації соціокультурної діяльності. У таких студентів помітними є прояви свідомої поведінки щодо неї, у певних ситуаціях вони демонструють обізнаність щодо соціокультурної діяльності, беруть участь у формах соціально-педагогічної роботи за цим напрямом. Проте ці прояви не мають постійного характеру, виникають під контролем викладача чи в тих ситуаціях, коли студент сам у цьому зацікавлений.

Достатній рівень характеризується наявністю усіх показників готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками. Такі студенти комунікабельні, достатньо вмотивовані щодо здійснення соціокультурної діяльності, володіють основними теоретичними знаннями щодо неї, вміють самостійно організовувати даний вид діяльності зі старшокласниками. Проте діяльність цих студентів часто ґрунтується на прогностичних мотивах академічної успішності, а знання вирізняються певною нестійкістю та епізодичністю проявів.

Для студентів *високого рівня* характерне чітке розуміння сутності, специфіки соціокультурної діяльності зі старшокласниками, комунікабельність, стійка мотивація до соціокультурної діяльності, прагнення професійно удосконалюватися. Вони володіють глибокими знаннями технологій соціокультурної роботи, вміннями добирати доцільні техніки, прийоми відповідно до ситуації соціально-педагогічної роботи. Такі студенти демонструють широкий спектр умінь планування та організації соціокультурної діяльності зі старшокласниками, прагнуть долучити інших студентів та клієнтів соціально-педагогічної роботи до форм соціокультурної діяльності.

Педагогічна оцінка рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками здійснювалась відповідно до визначених критеріїв з використанням таких діагностичних методик: когнітивний критерій (анкетування, методика незалежних експертних оцінок); особистісний критерій (методика дослідження комунікативних і організаторських схильностей – тест-опитувальник КОЗ, методика дослідження ціннісних орієнтацій Рокіча, методика «Професійна мотивація» за А. Криловим); операційний критерій (методика незалежних експертних оцінок, методика «Вимірювання готовності студентів до соціально-педагогічної діяльності» В. Сластьоніна). Ці методики було зведено до бальної шкали оцінювання показників готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками. Інтервали шкали в

межах від 0 до 5 балів відповідали низькому рівню, від 6 до 11 – середньому, від 12 до 17 – достатньому, інтервал від 18 до 24 балів характеризував високий рівень виявлення показників.

За результатами первинного анкетування та контент-аналізу змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів було сформовано контрольну (200 осіб) та експериментальну (186 осіб) групи.

Здійснена педагогічна оцінка засвідчила переважно низький та середній рівень сформованості показників готовності до соціокультурної діяльності зі старшокласниками як для студентів експериментальних, так і контрольних груп, а саме: середній рівень – 46% (92 особи) у КГ, 45,70% (85 осіб) в ЕГ; низький рівень – 33% (66 осіб) у КГ, 32,80% (61 особа) в ЕГ. Отримані результати підтвердили існування нагальної потреби в оновленні змістового та технологічного забезпечення фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками з метою підвищення рівня їхньої когнітивної, особистісної та операційної готовності.

На основі аналізу дисертаційних досліджень з проблем підготовки майбутніх соціальних педагогів (Р. Вайнола, О. Міхєєва, О. Пожидаєва, А. Приходько та ін.) та результатів констатувального експерименту визначено *організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності* зі старшокласниками, а саме:

– удосконалення змісту, форм та методів аудиторної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками;

– відбір ефективних організаційних форм позааудиторної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності;

– актуалізація потенціалу виробничої практики в контексті підготовки студентів до соціокультурної діяльності.

Організаційний характер визначених умов полягав у тому, що вони були впроваджені через організаційні форми навчально-виховного процесу вищого навчального закладу; методичний характер – у тому, що реалізація цих умов потребувала відповідного методичного забезпечення (програм, методичних рекомендацій тощо). Визначення названих умов дозволило спроектувати подальшу дослідницько-експериментальну роботу.

У другому розділі – ***«Реалізація організаційно-методичних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками»*** – розкрито можливості диференціації змісту, форм та методів аудиторної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками; визначено доцільність позааудиторних форм підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності; продемонстровано засоби актуалізації потенціалу виробничої практики в контексті підготовки студентів до соціокультурної діяльності; здійснено аналіз та оцінку експериментальної роботи з перевірки ефективності організаційно-методичних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками.

У процесі *формувального* етапу *експерименту* (2008-2013 рр.) в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України було впроваджено зазначені

вище організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками. Реалізаторами завдань експериментальної роботи виступав особисто автор та 27 викладачів фахових кафедр соціальної педагогіки, що здійснювали підготовку студентів за запропонованими авторськими програмами та методичними рекомендаціями.

Експериментальні групи були представлені студентами Київського університету імені Бориса Грінченка (56 осіб), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (62 особи) та Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (68 осіб).

Першою умовою стало *удосконалення змісту, форм та методів аудиторної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками.* Реалізація цієї умови стала можливою завдяки впровадженню таких її складових, як:

– доповнення змісту лекційного матеріалу курсу «Соціально-педагогічна робота в сфері дозвілля» питаннями, пов'язаними з різними аспектами соціокультурної діяльності зі старшокласниками;

– модернізація лекційного процесу за рахунок упровадження таких його форм, як: лекції-візуалізації, наприклад: «Сфери реалізації соціокультурної діяльності»; бінарні лекції «Соціокультурна діяльність зі старшокласниками за місцем проживання», «Соціокультурна діяльність в роботі з особами з обмеженими функціональними можливостями» тощо; проблемні лекції, наприклад: «Анімація: технологія чи творчість?» тощо;

– надання традиційним семінарським заняттям більшої спрямованості на практику соціокультурної роботи засобами дискусійних форм роботи (наприклад, «Кращий відпочинок – це той, що створив для себе сам?», «Розвиток творчого потенціалу старшокласника: сценарні форми роботи чи анімаційні програми?», «Відпочинок активний чи пасивний: що краще?» тощо);

– організація виїзних практичних занять, зокрема відвідування Французького культурного центру і Центру розвитку бразильської культури, з метою інтеграції студентів у соціокультурне середовище міста та формування досвіду участі у різних формах соціокультурної діяльності;

– використання інтерактивних технік під час проведення практичних занять (кейс-стаді, рольові ігри, проблемні завдання) з метою формування у майбутніх соціальних педагогів уміння добирати, планувати, здійснювати та оцінювати соціокультурну діяльність зі старшокласниками.

Друга організаційно-методична умова – *відбір доцільних організаційних форм позааудиторної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності* – передбачала реалізацію таких напрямів роботи, як:

– організація навчальних екскурсій до закладів, установ, що здійснюють соціокультурну діяльність зі старшокласниками (культурні центри, палаци та будинки дитячої творчості, музеї);

– організація гурткової роботи з майбутніми соціальними педагогами з метою оволодіння ними різними видами соціокультурної (зокрема рекламно-інформаційної) діяльності;

– розробка та впровадження студентами проектів різних організаційних форм соціокультурної діяльності для старшокласників (проекти «Пляжна ігротека», «Екстрим-ігротека», «Ретро-дискотека в парку»; квест «По двориках нашого дитинства»; флеш-моб «Жива архітектура міста», «Графіті-фестиваль»);

– організація та проведення масових комплексних форм соціокультурної роботи для студентів (День захисту прав дітей, Свято миру, Випускний вечір);

– удосконалення форм індивідуальної та самостійної роботи (індивідуальні науково-дослідні завдання, зокрема: розробка сценарію програм «Моя родина – за активний спосіб життя», «Зупинись, мить: ти прекрасна», «Сімейне свято», «Святий Валентин запрошує», «Улюблені ігри нашого двору»);

– модернізація форм самостійної роботи шляхом доповнення її: роботою з періодичними виданнями на тему соціокультурної діяльності, підготовкою анотацій нових видань з проблем рекламно-інформаційної, соціокультурної та анімаційної роботи, розробкою бібліографії на теми курсу «Соціально-педагогічна робота в сфері дозвілля», складанням тематичного словника, розробкою тематики анімаційних форм роботи, створенням картотеки ігрових технік, заповненням таблиць, розробкою сценаріїв, написанням міні-творів.

З метою оптимізації показників операційного критерію під час реалізації даної умови до експериментальної роботи також були залучені старшокласники базових загальноосвітніх навчальних закладів № 98, 81, 141, 224, 228 м. Києва, № 14, 24, 27 м. Вінниці, № 5, 10, 14 м. Кам'янця-Подільського.

У процесі впровадження такої організаційно-методичної умови, як *актуалізація потенціалу виробничої практики в контексті підготовки студентів до соціокультурної діяльності,* проведено такі види роботи:

– методичні семінари для студентів («Соціокультурна робота в таборі»; «Використання рекреаційного середовища табору для проведення форм анімаційної роботи» тощо);

– виконання упродовж практик творчих завдань, зокрема: впровадження авторських проектів (фестивалю, свята, конкурсної програми чи станційного експресу);

– проведення підсумкової «відкритої» конференції (презентації виконання командних творчих завдань, фрагментів форм соціокультурної роботи зі старшокласниками, демонстрація фотоколажів, відеороликів).

Більшість організаційних форм соціокультурної діяльності в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку було апробовано в процесі виховної роботи зі старшокласниками, що сприяло формуванню у майбутніх соціальних педагогів показників готовності до соціокультурної діяльності.

Розроблено перелік завдань до стажерської практики студентів IV курсу, що були спрямовані на перевірку готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками, наприклад, розробка плану-проспекту шкільного свята, тематики та планів екскурсій зі старшокласниками, презентації одного з соціокультурних об'єктів рідного міста тощо.

Контрольний етап експерименту передбачив: опис та узагальнення емпіричних даних; побудову частотних та відсоткових розподілів (за кожним з

визначених критеріїв підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками та відповідними показниками); табличне та графічне відображення одержаних рядів та їх аналіз.

З метою перевірки ефективності організаційно-методичних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками здійснено педагогічну оцінку результатів експериментальної роботи. Діагностичні методики були ідентичні тим, що використовувались на етапі констатувального експерименту; додатково було застосовано інтерактивні методики: есе «Як організувати дозвілля старшокласників?» та міні-твір «Інновації в соціокультурній діяльності соціального педагога».

Аналіз результатів експериментального дослідження дозволив виявити суттєві відмінності в динаміці готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками для студентів контрольних та експериментальних груп. Порівняльна оцінка сформованості рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками подана в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками (за трьома критеріями)

Критерії	Рівні	200 осіб				Динаміка	186 осіб				Динаміка
		КГ до експ.		КГ після експ.			ЕГ до експ.		ЕГ після експ.		
		к-ть	%	к-ть	%	%	к-ть	%	к-ть	%	%
Когнітивний	Високий	5	2,5	8	4	1,5	4	2,15	24	12,9	10,75
	Достатній	33	16,5	39	19,5	3	30	16,13	51	27,42	11,29
	Середній	93	46,5	101	50,5	4	86	46,24	92	49,46	3,22
	Низький	69	34,5	52	26	-8,5	66	35,48	19	10,22	-25,26
Особистісний	Високий	11	5,5	12	6	0,5	9	4,84	31	16,67	11,83
	Достатній	43	21,5	48	24	2,5	47	25,27	63	33,87	8,6
	Середній	92	46	99	49,5	3,5	81	43,55	88	47,31	3,76
	Низький	54	27	41	20,5	-6,5	49	26,34	4	2,15	-24,19
Операційний	Високий	3	1,5	4	2	0,5	1	0,5	26	13,98	13,48
	Достатній	26	13	29	14,5	1,5	27	14,6	47	25,27	10,75
	Середній	92	46	101	50,5	4,5	86	46,2	105	56,45	10,22
	Низький	79	39,5	66	33	-6,5	72	38,7	8	4,3	-34,4

Встановлено, що абсолютний приріст на закінчення експерименту становить: 21,5% (43 особи) для учасників КГ та 83,87% (156 осіб) для учасників ЕГ, що в 3,6 рази більше. Найбільшу динаміку виявлено в розвитку показників за операційним критерієм: 64 особи (59,26%) в студентів ЕГ (для порівняння в КГ– 4 особи (1,88%).

Найбільшого розвитку зазнали такі показники, як: «знання форм, прийомів, технік соціокультурної діяльності» (високий рівень у 32 студентів ЕГ (17,2%); «прагнення до участі в соціокультурній діяльності» (високий рівень у 34 студентів ЕГ (18,28%); «наявність досвіду участі в формах соціокультурної діяльності» (високий рівень у 36 студентів ЕГ (19,36%).

Ілюстрація порівняльних результатів експерименту в балах відображена на рис.1.

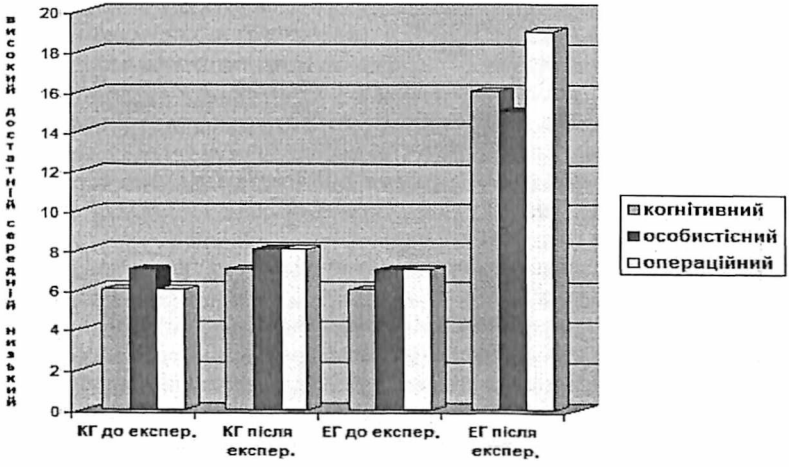

Рис.1. Оцінка рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками студентів КГ та ЕГ за бальною шкалою

Аналіз показників бальної шкали дозволив підтвердити наявність суттєвої позитивної динаміки в розвитку рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками. Рівневі показники кінцевого зрізу в КГ не перетинають меж середнього рівня сформованості, тоді як узагальненні рівневі показники ЕГ знаходяться в межах достатнього та високого рівнів.

За допомогою t-критерію Стьюдента нами було підтверджено гіпотезу про те, що показники досягнутого рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками в експериментальній та контрольній групах статистично відрізняються. Це дозволило стверджувати, що розроблені та впроваджені нами в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками є дієвими.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання наукової проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками, що представлено в обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-методичних умов реалізації навчально-виховного процесу за даним напрямом. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких *висновків:*

1. Здійснено теоретико-методичний аналіз підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності в умовах вищого навчального закладу. Соціокультурна діяльність розглядається як історично обумовлений, суспільно спрямований процес перетворення культури і культурних цінностей в об'єкт споживання особистості та соціальних груп в інтересах розвитку кожного члена суспільства. Охарактеризовано технології соціокультурної діяльності: культуротворчі, рекреативно-оздоровчі, освітні, соціально-захисні та реабілітаційні. *Підготовку майбутнього соціального педагога до соціокультурної діяльності* визначено як процес професійного становлення, поступового формування та розвитку когнітивної, особистісної та операційної готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності. Готовність майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками представлено як результат підготовки, що ґрунтується на знаннях сутності соціокультурної діяльності та її специфіки в соціально-педагогічній роботі зі старшокласниками, особистісному ставленні до соціокультурної діяльності та характеризується застосуванням необхідних операційних умінь соціокультурної діяльності.

2. Виявлено *особливості соціокультурної діяльності соціального педагога* зі старшокласниками загальноосвітніх навчальних закладів: необхідність урахування індивідуально-психологічних властивостей старшокласників, базування на засадах самовизначення, професійного та особистісного вибору молодих людей, урахування їхніх потреб та інтересів; обумовленість змістом, завданнями та вимогами навчально-виховного процесу; залежність від соціокультурних зв'язків старшокласника з різними інституціями виховання тощо. Встановлено, що цим особливостям найбільше відповідає такий вид соціокультурної діяльності як соціокультурна анімація. Розкрито можливості реалізації культуротворчого напряму соціокультурної діяльності соціального педагога зі старшокласниками, що полягають у застосуванні таких видів роботи, як: театральна, музейна, ігрова, читання, заняття фізичною культурою тощо. Деталізовано зміст соціокультурної роботи зі старшокласниками парків культури та відпочинку, туристсько-краєзнавчої та екологічної діяльності.

3. Розкрито значення соціокультурної анімації в діяльності соціального педагога зі старшокласниками. *Соціокультурну анімацію* визначено як особливий вид соціально-культурної діяльності соціальних груп і окремих індивідів, заснований на сучасних технологіях (соціальних, педагогічних, психологічних, культуротворчих), що забезпечують інтеграцію особистості в соціокультурний простір та оздоровлення соціального клімату. Соціокультурна анімація подана як

найбільш дієвий засіб соціокультурної діяльності соціального педагога зі старшокласниками. Уточнено зміст виконання функцій соціального педагога (діагностичної, прогностичної, посередницької, профілактичної, корекційно-реабілітаційної, рекреаційної, комунікативної, організаційної та методичної) як організатора анімаційної діяльності зі старшокласниками. Охарактеризовано основні напрямки соціально-культурної анімаційної діяльності зі старшокласниками: шкільну, театральну, соціальну (муніципальну), терапевтичну та комунікативну анімацію тощо. Розкрито можливості інноваційних анімаційних форм роботи: квестів, флеш-мобів, благофестів тощо.

4. У дисертації обґрунтовано *критерії та показники* готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками: *когнітивний* (розуміння сутності соціокультурної діяльності та її специфіки в роботі зі старшокласниками; знання основних понять теорії соціокультурної діяльності; знання форм, прийомів, технік соціокультурної діяльності); *особистісний* (комунікабельність, прагнення до участі в соціокультурній діяльності, спрямованість на соціокультурну діяльність зі старшокласниками) та *операційний* (наявність досвіду участі у формах соціокультурної діяльності; уміння добирати форми, прийоми соціокультурної діяльності відповідно до вимог та потреб старшокласників; уміння планувати, здійснювати та оцінювати соціокультурну діяльність зі старшокласниками). Охарактеризовано *рівні* (низький, середній, достатній та високий) готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками. На етапі констатувального експерименту виявлено переважно низький та середній рівень сформованості показників готовності як для студентів експериментальних, так і контрольних груп: середній – 46% (92 особи) у КГ, 45,70% (85 осіб) в ЕГ; низький – 33% (66 осіб) у КГ, 32,80% (61 особа) в ЕГ. Контент-аналіз змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів підтвердив необхідність оновлення змістового та технологічного забезпечення фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками з метою підвищення рівня їхньої когнітивної, особистісної та операційної готовності.

5. Визначено організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками. Реалізація першої умови – *удосконалення змісту, форм та методів аудиторної підготовки майбутніх соціальних педагогів* – здійснювалась за рахунок: доповнення та модернізації змісту лекційного матеріалу темами соціокультурного спрямування, використання лекцій-візуалізацій, бінарних лекцій тощо; трансформації форм семінарських занять засобами дискусійних форм роботи; організації виїзних практичних занять; використання інтерактивних технік, таких як кейс-стаді, дискусія, рольові ігри, проблемні завдання. Реалізація другої умови – *відбір доцільних організаційних форм позааудиторної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності* – відбувалась через: організацію навчальних екскурсій (культурні центри, палаци та будинки дитячої творчості, музеї); розгортання гурткової роботи (гурток рекламно-інформаційної діяльності); упровадження проектів анімаційних форм соціокультурної діяльності; проведення анімаційних масових комплексних форм соціокультурної роботи для студентів; удосконалення форм індивідуальної та

самостійної роботи. Третя умова – *актуалізація потенціалу виробничої практики в контексті підготовки студентів до соціокультурної діяльності* – упроваджувалась шляхом проведення: настановчих методичних семінарів; реалізації авторських анімаційних проектів; організації свят, екскурсій, фестивалів тощо; проведення підсумкової конференції; доповнення завдань літньої навчально-виховної та стажерської практик.

6. Перевірено та доведено ефективність упровадження організаційно-методичних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками. Здійснений аналіз даних експерименту підтвердив наявність значущої відмінності в рівнях готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками для студентів експериментальних груп у порівнянні з контрольними: абсолютний приріст на кінець експерименту становив 83,87% для учасників експериментальних груп та 21,5% для учасників контрольних груп. Найбільш яскрава динаміка зафіксована в показниках готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками за операційним критерієм: 59,26% серед студентів ЕГ (для порівняння в КГ 1,88%). Помітною була динаміка розвитку показників когнітивного критерію, що становить в ЕГ – 25,27%, а в КГ – 4,23%; особистісного критерію – в ЕГ – 24,19%, а в КГ – 2,82%. Отримані результати підтвердили ефективність упровадження в навчально-виховний процес вищої школи організаційно-методичних умов, спрямованих на підготовку майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками.

Проблема підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками не вичерпується результатами проведеного дисертаційного дослідження. *Перспективними напрямами* дослідження порушеної проблеми можуть стати: визначення особливостей підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності в умовах великого міста; деталізація музейної та паркової роботи зі старшокласниками як видів соціокультурної діяльності; характеристика форм та методів соціокультурної діяльності соціального педагога з учнями інших вікових груп тощо.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Чернишенко О. І. Соціокультурна діяльність соціального педагога: методичні рекомендації / за ред. Вайноли Р. Х. ; НПУ імені М. П. Драгоманова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 270 с.

2. Робоча навчальна програма: соціально-педагогічна робота в сфері дозвілля: напрям підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка» (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр») / укл. О. І. Чернишенко ; М-во освіти і науки України, КУ ім. Б. Грінченка. – К. : Знання України, 2013. – 39 с.

3. Чернишенко О. І. Гуртки та клуби для старшокласників в системі соціально-виховної роботи / О. І. Чернишенко // Соціалізація особистості : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. А.Й. Капської ; НПУ імені М. П. Драгоманова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Т. XXIX. – С. 118–125.

4. Чернишенко О. І. Теоретичні засади організації дозвіллєвої діяльності старшокласників / О. І. Чернишенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер.11 : Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 5, (Частина ІІ) : зб. наук. праць – С. 281–285.

5. Чернишенко О. І. Сутність і властивості соціокультурної анімації / О. І. Чернишенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія. 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 6 : зб. наук. праць. – С. 80–88.

6. Чернишенко О. І. Деякі аспекти підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності / О. І. Чернишенко // Соціалізація особистості : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. А.Й. Капської ; НПУ імені М. П. Драгоманова.– К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Т. ХХХ. – С. 133–139.

7. Чернишенко О. І. Соціокультурна анімація як засіб профілактики поширення негативних явищ серед дітей та молоді / О. І. Чернишенко // Наукові записки. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – №1. – С.187-190.

8. Чернишенко О. І. Соціокультурна анімація: міжнародний досвід, перспективи впровадження в Україні / О. І. Чернишенко // Вісник Черкаського університету. – Черкаси 2008. – Вип. 123. Сер.: Педагогічні науки. / за ред. д-ра пед. наук, проф. А.І.Кузьмінського. – С.136–142.

9. Чернишенко О. І. Технологічне забезпечення соціокультурної діяльності соціального педагога / О. І. Чернишенко // Соціалізація особистості : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. А.Й. Капської ; Т. ХХХІІІ. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С.65–80.

10.Чернишенко О. І. Концептуальний підхід до історико-культурних основ дозвілля в теорії соціокультурної діяльності / О. І. Чернишенко // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. / [Редкол. : Бех І. Д., Огнев'юк В. О., Конотоп О. Л.]. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. – №11 (спецвип., ч.2). – С.90–95.

11.Чернишенко О. І. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до виконання різних професійних ролей засобами соціокультурної анімації / О. І. Чернишенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер.11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – Вип. 14 (частина І) : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. – С.199–208.

12.Чернишенко О. І. Особливості соціокультурної діяльності соціального педагога зі старшокласниками загальноосвітніх навчальних закладів / Р. Х. Вайнола, О. І. Чернишенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – Вип. 16 : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С.116–123.

13.Чернишенко О. І. Соціально-культурна реабілітація молодих інвалідів: зарубіжний досвід / О. І. Чернишенко // Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Т. Шевченка. Сер.: Педагогіка / за заг. ред. Нісімчука А. С., Бенери В. Є. – Кременець : ВЦ КОГПІ ім. Т. Шевченка, 2013. – Вип.1. – С. 171–178.

Опубліковані праці апробаційного характеру

14. Чернишенко О. І. Етичні засади діяльності спеціаліста соціокультурної сфери / О. І. Чернишенко // Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя : матеріали всеукр. наук.-метод. конфер. / [редкол. : В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа тощо]. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. – С. 72–76.

АНОТАЦІЇ

Чернишенко О.І. Організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова МОН України, Київ, 2013.

У дисертації визначено зміст поняття «підготовка соціального педагога до соціокультурної діяльності»; визначено критерії (когнітивний, особистісний, операційний), їхні показники та виявлено рівні (високий, достатній, середній, низький) готовності майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками; обґрунтовано організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності; удосконалено зміст фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності засобами курсу «Соціально-педагогічна робота в сфері дозвілля», формами позанавчальної роботи та виробничої практики.

Ключові слова: соціокультурна діяльність, соціокультурна анімація, старшокласники, підготовка соціального педагога до соціокультурної діяльності, готовність соціального педагога до соціокультурної діяльності, організаційно-методичні умови.

Чернышенко Е.И. Организационно-методические условия подготовки будущих социальных педагогов к социокультурной деятельности со старшеклассниками. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова МОН Украины, Киев, 2013.

В диссертации определено содержание понятия "подготовка социального педагога к социокультурной деятельности". Подготовка будущего социального педагога к социокультурной деятельности подана как процесс профессионального становления, постепенного формирования и развития когнитивной, личностной и операционной готовности будущих социальных педагогов к социокультурной деятельности. Готовность будущих социальных педагогов к социокультурной деятельности со старшеклассниками представлено как результат подготовки, основанной на знаниях сущности социокультурной деятельности и ее специфики в социально-педагогической работе со старшеклассниками, личностном отношении к социокультурной деятельности, необходимых операционных умений

социокультурной деятельности. Определены критерии (когнитивный, личностный, операционный), их показатели и выявлены уровни (высокий, достаточный, средний, низкий) готовности будущих социальных педагогов к социокультурной деятельности со старшеклассниками.

Раскрыты возможности реализации культуротворческого направления социокультурной деятельности социального педагога со старшеклассниками, которые заключаются в применении таких видов деятельности, как: театральная, музейная, игровая, чтение, занятия физической культурой и т.д. Детализировано содержание социокультурной работы со старшеклассниками в парках культуры и отдыха, средствами туристско-краеведческой и экологической деятельности.

Раскрыто значение социокультурной анимации в деятельности социального педагога со старшеклассниками. Социокультурная анимация представлена как наиболее действенное средство социокультурной деятельности социального педагога со старшеклассниками. Уточнено содержание выполнения функций социального педагога (диагностической, прогностической, посреднической, профилактической, коррекционно-реабилитационной, рекреационной, коммуникативной, организационной и методической) как организатора анимационной деятельности со старшеклассниками.

В ходе формирующего эксперимента в учебно-воспитательный процесс высших учебных заведений Украины были внедрены организационно-методические условия подготовки будущих социальных педагогов к социокультурной деятельности со старшеклассниками.

Реализация условия совершенствования содержания, форм и методов аудиторной подготовки будущих социальных педагогов оказалась возможной при внедрении таких ее составляющих, как: дополнение содержания лекционного материала; модернизация лекционного процесса за счет внедрения лекций-визуализаций, бинарных и проблемных лекций; трансформация форм семинарских занятий; организация выездных практических занятий; использование интерактивных техник проведения практических занятий (кейсы, ролевые игры, проблемные задания). Реализация условия отбора целесообразных организационных форм внеаудиторной подготовки будущих социальных педагогов к социокультурной деятельности происходила через: организацию учебных экскурсий (культурные центры, дворцы и дома детского творчества, музеи); организацию работы кружка (кружок рекламно-информационной деятельности); внедрения проектов организационных форм социокультурной деятельности для старшеклассников, проведения массовых комплексных форм социокультурной работы для студентов; совершенствования форм индивидуальной и самостоятельной работы. Актуализация потенциала производственной практики происходила путем проведения: установочных методических семинаров, внедрения авторского проекта (фестиваля, праздника, конкурсной программы, станционного экспресса), проведения "открытой" итоговой конференции.

В ходе эксперимента были апробированы составляющие учебно-методического комплекса «Социально-педагогическая работа в сфере досуга» (программа курса, тематический план, планы лекций, семинарских, практических занятий, методические рекомендации, задания для самостоятельной работы,

тематика индивидуальных учебно-исследовательских заданий и методические рекомендации по их выполнению). Также усовершенствовано программу профессиональной практики для студентов специальности "Социальная педагогика" заданиями, которые направлены на формирование готовности будущих социальных педагогов к социокультурной деятельности. Все формы экспериментальной работы были апробованы при работе со старшеклассниками базовых школ или воспитанниками детских учреждений оздоровления и отдыха.

Ключевые слова: социокультурная деятельность, социокультурная анимация, старшеклассники, подготовка социального педагога к социокультурной деятельности, готовность социального педагога к социокультурной деятельности, организационно-методические условия.

Chernyshenko O. Organizational and methodological conditions for training of social workers for social and cultural activities with high school students. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.05 – social pedagogy. – The National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov, Department of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2013.

The author defined the meaning of «training of social workers for social and cultural activities»; founded the criteria (cognitive, personal and operational) and their performance levels (high, adequate, average, low) of future social workers for social and cultural activities with high school students; justified reasonably organizational and methodological conditions for training of social workers for social and cultural activities; improved maintenance of professional future social workers for social and cultural activities by means of the course «social and educational work in the entertainment field», introduced forms of extracurricular work and practice.

Keywords: socio-cultural activities, sociocultural animation, high school students, preparing social workers for social and cultural activities, the willingness of social pedagogy to sociocultural activities, organizational and methodological terms.